

**ДРАГАН ПЕТРОВИЋ\***  
Институт за међународну  
политику и привреду  
Београд

УДК 94(497.113+497.11): 314  
Монографска студија  
Примљен: 15.09.2017  
Одобрен: 30.10.2017  
Страна: 59-72

## **ГЕОПОЛИТИЧКИ ПОЛОЖАЈ ВОЈВОДИНЕ У ОКВИРУ СРБИЈЕ; ИСТОРИЈСКА И ДЕМОГРАФСКА АНАЛИЗА, ОДНОСИ У ОКРУЖЕЊУ**

**Сажетак:** У раду се анализира савремени геополитички положај Аутономне покрајине Војводине. Захваљујући структури становништва, историјату, она је интегрални део Републике Србије. Међунационални односи у покрајини су толерантни и практично безконфликтни. Од око 30 % становништва које је мањинско у покрајини најистакнутија је мађарска заједница која у северном делу покрајине заузима компактну област у којима има надполовичну већину популације. Аутономаштво има упориште у малом делу српске популације у покрајини, док је сепаратистичко опредељење у укупној популацији покрајине неразвијено и без већег утицаја.

У раду се анализира однос три суседне земље Хрватске, Мађарске и Румуније према овом делу Србије. Војводина је у физичко-географском смислу хомогена регија, док је са аспекта друштвене-географије све више разуђена област, повезана и са другим деловима Србије, што се нарочито односи на Подунавље које са Београдским крајем и ушћем Велике Мораве представља нодалну регију, а сам Дунав осовину развоја. Данас је Војводина, заједно са Београдском облашћу, најразвијенији део Србије.

**Кључне речи:** Аутономна покрајина Војводина; демографска структура; историјска анализа; геополитички положај; суседне земље

### **Увод**

Данашња Аутономна покрајина Војводина, као део Републике Србије дели судбину опште кризе у којој се земља налази. Са друге стране охрабрујуће је што у исто време Војводина сама по себи не представља жариште нити иницијатора посебне кризе, али је јасно да геополитички посматрано одређене опасности изазова везаних за овај регион остају. Те потенцијалне геополитичке изазове у раду ћемо представити као опасност од даљег развоја аутономаштва и чак зачетака сепаратизма на нивоу целе покрајине. Друго, постоје могућности развоја сепаратизма у оквиру неких од националних мањина у покрајини. Најзад опасности угрожавања територијалног интегритета од стра-

---

\* drdraganpetrovic83@gmail.com

не неке од суседних земаља, а у исто време и од неких великих сила, које не припадају регији, али имају утицај и могућности у том правцу. Претходно ће бити дата општа анализа положаја покрајине, њена демографска структура, историјски преглед. Приступ читавом раду је са политиколошког аспекта.

### **Географски фактори: Војводина физичко-географски хомогена регија, а у погледу друштвено-географских фактора то није**

Простор данашње Аутономне покрајине Војводине, можемо посматрати на различите начине, у оквиру њене физичко-географске целине, историјски, етнички, у оквиру друштвене географије и др. Физичко-географски, Војводина представља без сумње једну целину, имајући у виду да обухвата део Подунавља, Панонске низије, оквирно и делом омеђен великим рекама Дунавом и Савом на западном и јужном правцу. Овај равничарски део Србије, заиста представља једну физичко-географску целину, пошто надморска висина на простору Срема, Баната и Бачке је сем минималних изузетака у виду побрђа, заправо једна велика низија. Томе треба додати и остале њене специфичне одлике у односу на остатак републике. То је педолошки покривач, дакле тип тла, који је готово у целини чернозем, најквалитетнија земља за обраду на свету, док је јужно од Саве и Дунава то деградирани чернозем и други разноврсни облици тла. Количина падавине у Војводини је око 500 мм на годишњем нивоу, што је врло близу границе стешке климе. Међутим, падавине су по питању усева прилично адекватно распоређене, растуће током читавог пролећа, чему треба додати подземне воде, велике реке и систем канала и наводњавања. Војводина такође нема, што је спецификум у односу на остатак Србије, већих шума и руда, а са друге стране има у извесним количинама резерве и налазишта гаса и нафте. (Динић Јован, *Природни потенцијал Србије*, економско-географска анализа и оцена, Економски факултет, Београд, 1997, стр. 14-30)

Са друге стране, наизглед физичко-географску хомогеност Војводине, доводи у питање, као неспорну и специфичну регију, положај Дунава и Подунавља као осовине развоја. Наиме, Подунавље Србије, нарочито његов средишњи део (од приближно подручја нешто западно од Новог Сада, па све до Горњег Милановца или Голупца) у току ове велике реке кроз Србију, све више постаје нодално-функционална регија, економски-саобраћајно интегрисана, око самог Дунава као осовине развоја и око Београдског краја као њеног центра. На тај начин повезаност области Подунавља у Срему, југоисточној Бачкој и јужном Банату са Београдском регијом, подунавским крајем северне Шумадије, ушћем Велике Мораве, постаје све већа и хомогенија, у односу на чињеницу да ови крајеви припадају са једне стране Војводини као административној области и физичко-географској регији, односно северној Шумадији и другим подунавским областима северног дела тзв. „уже Србије“.<sup>1</sup> Дакле По-

<sup>1</sup> О нодално-функционалној регији Подунавља Србије (пре свега ширег сектора Београдског краја), које укључује јужни део Војводине и северни део централне Србије, заправо Београдски крај, северну Шумадију, и шири простор ушћа Велике Мораве, као и положај Дунава као осовине

дунавље Србије као нодално-функционална регија и у оквиру тога Дунав као осовина развоја, што је процес у свом даљем развоју, представљају контра аргумент аутономашима и присталицама регионализације Србије, по шавовима „војвођанерског обрасца“.<sup>2</sup> Са друге стране, Сава и Дунав још увек остају природне препреке, без адекватне саобраћајне повезаности на појединим правцима додира Срема и Баната са припадајућим суседним областима централне Србије. У том правцу се можемо сложити са запажањима географа Миломира Степића, да је недопустиво да ван Београдске регије где има више мостова, према Срему постоји само мост преко Саве код Шапца, а у јужном Банату преко Дунава само мост смедеревско-ковински. Овоме треба додати и да путна мрежа према овим мостовима није најбоље регулисана, и да скеле и пловни објекти још увек представљају спону на више праваца прекоречне комуникације.<sup>3</sup>

### **Демографска структура становништва Војводине по националности: историјски преглед и садашње стање**

Демографски посматрано Војводина је мењала своју структуру становништва последњих векова. Интересантна је детаљна демографска историјска анализа становништва Војводине по свим општинама коју је урадила Мађарска академија наука 2004, (у чијој је изради учествовао и српски географ Саша Кицошев). По овим подацима на простору Војводине крајем XV века етнички Срби су чинили апсолутну већину у највећем делу Срема и јужном Банату, а остале војвођанске просторе су већински насељавали Мађари. По истим изворима осамдесетих година XVIII века, етнички Срби чине чак око 60 % популације простора Војводине, а удео Мађара износи свега око 10 %! Срби у том периоду су већинско становништво у највећем делу Срема, потом Бачке сем њеног северног и у мањој мери и западног дела, као и у Банату, где у његовом јужном делу има нешто Румуна, а у већим центрима Војводине Немаца, те на северу Бачке Хрвата и Словака. Након тога по следећим статистичким попи-

---

не развоја у Едита Стојић-Карановић, Драган Петровић, Дунавска стратегија, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2010, стр. 63; Тошић Драгутин, «Градски центри – фактори регионалне интеграције Србије», Бањалучки гласник број. 5, Бањалука, 2000, стр. 87-109; Драган Петровић, *Историја индустрије Београда*, Други том, Српско географско друштво, Београд, 2006, стр. 598.

<sup>2</sup> У том правцу се мора споменути да је рецимо још у Краљевини Југославији, административно Управа града Београда, обухватала област београдског краја, земунског и панчевачког, дакле Дунавска бановина и са друге стране Дринска бановина, нису територијално пратили Саву и Дунав као апсолутну границу. Ни у оквиру социјалистичке Југославије, Сава и Дунав нису били апсолутно граница (то разграничење је наслеђено све до данас када је у питању АП Војводина), јер је земунско-новобеоградска област (општине Земун, Нови Београд и Сурчин), као и мања област са друге стране Дунава (општина Палилула) део тзв. „уже“ или централне Србије (ван покрајина). Са друге стране део територије јужно од Саве код Сремске Митровице, припада сремскомитровачкој општини, дакле АП Војводини.

<sup>3</sup> Степић поводом тога закључује „...Већи део Срема и јужног Баната је саобраћајно изолован“. Степић Миломир, „Војводина – копча Балкана и Централне Европе“, у *Српско питање – геополитичко питање*, Јантар група, Београд, 2004, стр. 38-39.

сима, све до окончања Првог светског рата, удео Срба се лагано смањује, нарочито од 1840. године када они износе око 50 % популације, да би уочи Првог светског рата тај удео опао на свега око 34 %. Удео Мађара стално расте, па 1840 износи 16 %, а године 1910. великих 28,1 %. Процент Немаца етничких достиже крајем XX века готово четвртину популације Војводине, те око Првог светског рата остаје на високих близу 22 %. Румуна и Хрвата је по око 5 %, а Словака 3 до 4 % Територијално Срби преовлађују на простору Срема, југоисточном делу Бачке и у широј регији Сомбора, те у највећем делу Баната. Мађари у том периоду преовлађују на северу Бачке и деловима средишњег Баната, Немци у делу средишњег Баната и средишње Бачке, Румуни у неким деловима југоисточног Баната.<sup>4</sup>

Између два светска рата удео Срба лагано расте, на тек 36-38 %, а удео Мађара и Немаца се минимално смањује на по 24 %, односно око 20 %. Важан моменат је одлазак Немаца из Војводине након Другог светског рата, те колонизације које су организоване, претежно у Банат, што у годинама социјалистичке Југославије доводи до апсолутне претеже удела српске популације на око 52 % крајем четрдесетих година, на преко 55 % у следећим деценијама (са изјашњеним као Југословенима и новом рубриком Црногорцима око 60 % читаве популације Аутономне покрајине Војводине). Између пописа 1961. године и следећих пописа 1971, 1981 и 1991. године, број и удео процентуални Срба у популацији Војводине се стабилизовао на између 54,4 и 56,8 % односно између 1020 000 и 1 144 000 становника. Заправо анализирајући рубрике Црногорац и Југословен (уведена од 1961. године на попису) видимо да је укупан број Срба и просрпске популације у порасту, јер Југословена је било чак по 8,2 % односно 8,7 % по пописима из 1981. и 1991. године у Војводини, уз око 2 % Црногораца на тим пописима. У том правцу не треба да изненађује да је по попису из 2002. број Срба порастао на 1,32 милиона, односно 65 % удела у популацији покрајине, а удео Југословена се смањио на свега 2,5 %, а Црногораца на 1,7 % (са 2,2 % на претходном попису 1991. године). То са једне стране значи да је највећи део претходно изјашњених Југословена, као и један део тада изјашњених Црногораца се декларисао као Срби, поред тога што је у међувремену се и доселио један број грађана српске националности, углавном избеглица западно од Дрине. Са друге стране опада последњих деценија удео осталих националних група у Војводини, и то Мађара на 290 000 године 2002, што чини свега 14,3 % популације покрајине, Хрвата на испод 4 %, Румуна на 1,5 %, Словака на 2,8 % и тд.<sup>5</sup>

Најзад попис становништва од 2011 године, потврдио је демографске тенденције последњих деценија, уз важну напомену да је негативан природни прираштај у овом периоду, што није био случај раније, довео до апсолутног

<sup>4</sup> Ethnic map of present territory of Vojvodina, 1495-2002, Hungarian Academy of Sciences, Research Centre for Earth Sciences, Geographical Research Institute, Budapest, 2004.

<sup>5</sup> Ословачкој националној мањини у Војводини Суботић Момчило, "Српско-словачко сусретање: национални и културни идентитет Словака у Војводини," Политичка ревија, бр. 28, 2011, стр. 41-58; О мађарској Суботић Момчило, "О политичком положају мађарске мањине у Србији," Национални интерес, бр. 10, 2011, стр. 187-222

смањења броја становника и српске и практично свих других националности (сем Рома који су повећали свој апсолутни број за око 50 %, а удео у популацији покрајине и нешто више од тога). Дакле иако се у апсолутном износу број Срба смањило у односу на претходни попис 2002, године (1 289 635 у односу на претходних 1 321 807, дакле за преко 34 000), на попису 2011, како је дошло до смањења укупне популације покрајине, удео етничких Срба се повећао на 66,67 % са претходних 65 %. Овде констатујемо смањење удела Југословена на скромних 0,63 % (са 2,5 %) и Црногораца на 1,15 % (са 1,7 %), па је логично да се један број претходно изјашњених Југословена и Црногораца сада изјаснио као Срби. Утолико је значајнија спознаја о смањењу апсолутног броја етничких Срба, који су и поред извесног прираста на овај начин, и миграција са осталих српских простора, смањили свој укупни број превасходно због негативног природног прираштаја и делом миграција ка иностранству. (Радулашки Нада, „Положај и права националних мањина у Србији у процесу евроинтеграција – демографско политиколошки аспект“, Национални интерес бр. 20, Београд, 2014, стр. 99-118, страна 102.)

Смањило се и апсолутни број Мађара са 290 000 на 250 000 и опао на удео од свега 13 % укупне популације Војводине. Удео Хрвата је опао на 2,44 % уз 0,85 % Буњеваца. Када се погледа матерњи језик, онда српским говори чак око 77 % становништва покрајине.<sup>6</sup> Када је у питању вероисповест на православне хришћане отпада нешто преко 70 % популације покрајине, на католике 17,4 %, протестанте 3,3 %, муслимане 0,74 % и др.

Уколико се посматра структура становништва покрајине, као и размештај становништва по њеним областима, намеће се закључак да је српско етничко становништво апсолутно доминантно, и са преко две трећине укупне популације. Посматрано по областима, практично само северних пет општина са већинским мађарским становништвом, (којима треба додати још делове неких других суседних општина где је мађарска популација доминантна), чини компактнији простор где српска популација није доминантна.

## Историјска анализа

Историјски, Војводина је као и већина осталих јужнословенских области мењала своје господаре, територијалну припадност, политичке и административне компетенције, укључујући и нововековну и савремену историју. До доласка Мађара у Панонску низију, то је била претежно словенска област, заправо јужнословенска, махом српска, док се временом у њеним западним областима настањивао и део словенског католичког становништва све до турских освајања (Шокци). Доласком Мађара она претежно прелази у њихове руке, што се односи на Бачку, док је Срем мењао своје господаре и више пута улазио у састав српске средњовековне државе. Српско становништво је било ста-

<sup>6</sup> рецимо тзв. црногорским само 0,06 %, што значи да од особа које су се на овом попису изјасниле да су Црногорци по националности, тек сваки двестоти се изјашњава да говори овим ново-прокламованим „језиком“.

роседелачко на простору Војводине, где су живели и други народи, пре свега Мађари. Турском најездом на Балкан, један део српске популације се повлачи на север, ка Војводини и даље, док се са турским освајањима мађарско и словенско католичко становништво повлачи на север и запад. Падом Смедерева 1459, све до треће деценије XVI века, Срем улази у састав српске аутономије, заједно са Мачвом и Београдом, тзв. деспотовине. Она нестаје са Мохачком битком 1526. У периоду након Мохачке битке на простору Војводине егзистирају краткотрајно Јован Ненад, српски владар, а затим и Челник Војислав, све до 1530. године.

Током нововековног периода, Војводина је одиграла веома важну улогу у постепеном конституисању српске нације, нарочито када је у питању културно-просветни образац. Срби у Подунављу су након Карловачког мира, када је уз помоћ српских бораца и здружене хришћанске коалиције, између осталог ослобођена од Турака и припојена Хабсбуршкој монархији Бачка, Срем и Барања (такође и Славонија и Мађарска) створен амбијент за српски културни и духовни препород. Већ након Пожаревачког мира 1718. године ослобођен је и Банат а у следећих четврт века и северна Шумадија и северна Босна, што је створило нови простор за свеколико препород српског народа и његову даљњу националну еманципацију. Српски народ у оквиру Хабсбуршке монархије сада је био обједињен у оквиру Хрватске, Славоније, Војне крајине, Војводине, а у три наврата је и добар део Шумадије био обухваћен овим заједничким државним оквиром. Када су Турци у сва три наврата успевали да поново освоје претходно ослобођене делове Шумадије (а у једном наврату и северне Босне) у периоду од краја XVII до краја XVIII века, долазило је до сеоба делова српског народа са простора данашње централне Србије и Косова и Метохије ка Подунављу и у мањој мери и у друге области у саставу Хабсбуршке монархије. У том правцу простор Војводине све више добија српско обележје, у њему се успоставља религијска аутономија за Србе. Простор Војне крајине се такође преплиће са аутономним положајем подунавских Срба. У институционалном смислу Српска Војводина је егзистирала од 1848. до 1860, а индиректно све до 1867. године у оквиру Аустро-Угарске. Војна крајина је укинута током седамдестих година XIX века. Овако закидање аутономних права Срба у Хабсбуршкој монархији, можемо тумачити сазревањем спозанје Беча, да Србија и Црна Гора све више постају Пијемонт уједињења и привлачан модел за Србе у самој Монархији, али и за Јужне Словене у целини, па се тежило слабљењу и чак укидању аутономних и инситуционалних права Срба у њој.<sup>7</sup>

## **Геополитика суседних земаља: Хрватска, Мађарска, Румунија**

Војводина и суседи. Србија се у свом окружењу граничи са више земаља, од којих су у правцу Војводине, суседи Румунија, Мађарска и Хрватска.

<sup>7</sup> О положају Срба у Војводини током Хабсбуршке монархије, у више радова издвајамо Микавица Дејан, „Војводина као политички и национални програм у Хабсбуршкој монархији“, Српска политичка мисао, Београд, 2013, бр. 41, стр. 219-229.

Односи са Хрватском су прожети оптерећењима из савремене прошлости, пре свега оне у XX веку. У етничком смислу током читавог XX века, а посебно у периоду тзв. НДХ, и током деведесетих година, у периоду трајања Југословенске кризе, српско етничко становништво на простору данашње Хрватске је практично геноцидним мерама убијано (у НДХ врло систематски, масовно и брутално), покатоличавано, протеривано у масовним размерама. Међутим и ван ових ратних периода, током већег дела XX века, укључујући чак и период социјалистичке Југославије, хрватске власти су различитим методама сегрегисале српско становништво на тим просторима, што је доводило у крајњој линији до њихове асимилације и исељавања, економског заостајања и културног притиска. Током Првог светског рата и уочи њега постојали су бруталнији облици тих притисака, а епигентри су такође Масовни покрет 1969-1971, потом неколико година пре сецесије и ратних сукоба 1991., кризне године појачавања напетости у међуратном периоду и др. Разграничење између Срба и Хрвата у Панонској низији, је на неки начин трајало и у оквиру Хабсбуршке монархије, јер је Војна граница претежно обухватала српско етничко становништво као већинско. Такође у оквиру српског Војводства које је трајало од 1848 до 1860, односно 1867. године, обухваћено је српско етничко становништво Баната, Бачке, Срема и Барање, па се на изванстан начин и тако означило разграничење са хрватским простором. Стварање Аустро-Угарске 1867, и потом угарско-хрватска нагодба из 1868, обухватило је у оквиру хрватске бановине и Срем, али без Војне границе, Далмације и Барање. Но нестанком Војне границе у следећој деценији, Хрватска бановина добија значајне просторе насељене већински Србима, што се на подручју Паноније преваходно односи на Срем, али и источну Славонију. Са друге стране Барања, Бачка и Банат су постали део Угарске половине Монархије, сада без икакве аутономије за Србе, какву су само до те 1867. године имали преко Војводства српског, и практично још деценију из а тога у оквиру Војне границе. Тако су Срби аустро-угарском нагодбом из 1867, године, и потоњим укидањем Војне границе током седамдесетих година у више етапа, дошли у ситуацију да немају никакву институционалну аутономију у оквиру сада већ Аустро-Угарске монархије. Истина, то сем Хрвата по питању њихове нагодбе са Будимом из 1868, није имао ни један од бројних народа у оквиру Аустро-Угарске, а ту је било врло бројних и културно-економских и са јаким националном свешћу еманципованих народа, попут, Чеха, Словака, Пољака, Украјинаца и Руса, Италијана, Словенаца и др. Напослед и сами Хрвати су добили аутономију и свог бана у оквиру Угарског дела монархије, али је и то било у пракси стално кршено, поред тога што се то односило само на континентални део Хрватске, а не и на Далмацију, која је остала у делу монархије који је припадао Аустрији. У том правцу политички савез српских и хрватских странака, назван Ријечка конвенција из 1905, године, је поред блискости и сродности два народа Срба и Хрвата, представљао и на неки начин њихов политички интересни савез у односу на власти у Бечу и Будимпешти. У турским данаима рушења и нестанка Аустро-Угарске крајем Првог светског рата, није небитно да се пре формирања формалног Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца Војводина, то јест, Бачка, Барања и Банат присаједињило Србији, као што је то посебним актом и скупштином учинио и Срем.

У оквиру Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, није дошло до разграничења у оквиру унитарне државе, између народа који су је чинили. Када су потом формиране бановине, приближна граница између њих у Панонији, је обухватала у оквиру српских бановина, Банат, Бачку, Барању и читав Срем, као и делове источне Славоније, што је свакако на том подручју означавало у то време приближно разграничење између Срба и Хрвата. Међутим, због нестабилности међународног окружења у годинама уочи Другог светског рата, као и због затегнутости односа између ХСС и званичног Београда, услед сталних захтева хрватске стране за неким обликом унутрашње државности, те због претежног германофилског односа већине Хрвата, званични Београд оличен у кнезу Павлу Карађорђевићу је пристао на уступке, оличене у споразуму Цветковић-Мачек. Тим споразумом је у Панонској низији дошло до уступака званичног Београда хрватској страни, јер је у области западног Срема и Источне Славоније дат део територија. Тако је будућа јединствена Хрватска бановина, поред Савске и Примоске бановина добиле корекције и нове територије у Панонији, централној Босни и делу централне Херцеговине, те читаво приморје од ушћа Неретве до Превлаке са пратећим острвима.

Након Другог светског рата у Социјалистичкој Југославији, је при разграничењу између република Хрватске и Србије, комисија за разграничење уступила цео западни Срем, део источне Славоније Хрватској, а накнадно је чак и Барања због «саобраћајних разлога» придодата Хрватској, иако је првобитно одређена за део Србије. Наравно да се и структура становништва нарочито Срема, источне Славоније, променила делимично, као и читав простор бивше НДХ због геноцида над Србима током постојања ове карионетске творевине. У оквиру социјалистичке Југославије, у Хрватској се додатно мењала етничка структура становништва на штету Срба, што је у извесној мери случај и са простором западног Срема, Барање и источне Славоније. У југословенској кризи, управо је простор наведени формирањем САО Источне Славоније, западног Срема и Барање исправио колико-толико историјску неправду континуираног сламања српског фактора током XX века на овим просторима. Међутим, након 1995. године, и посебно Ердутског споразума, долази до потпуног укључења овог простора у независну Хрватску, и то без икакве аутономне заштите. То је временом резултирало додатном променом етничке структуре овог простора и сламањем и асимилацијом српског фактора о чему најбоље сведочи случај Вуковара и забране коришћења ћирилице у јавној употреби.

Са друге стране спор око разграничења две земље на подручју Дунава, угрожава територијални интегритет Србије у пограничном подручју. Томе треба додати да је на врло сумњив начин приликом импровизовано спроведених приватизација земљишта у периоду средине 2000-их, правна лица и грађани Хрватске дошли до значајних површина обрадивог земљишта на простору Бачке. На тај начин се еродира српска страна на подручју Паноније, јача хрватски фактор, и на простору додире и разграничења две земље чини један притисак где је српска страна све слабија. Хрватска са друге стране одбија да омогући протеранима из Крајине и осталих подручја бивше СР Хрватске адекватно

ватан повратак на њихова огњишта, а у исто време ни ЕУ не врши никакав озбиљнији притисак на Загреб по том и другим питањима сегрегације преосталог дела српске мањине. Хрватска је пропустила прилику да остацима српске популације у Источној Славонији, западном Срему и Барањи да било какав облик, макар културне аутономије. Са друге стране хрватска десница и део медија пропагира тезу о могућности и чак тзв. историјском праву Хрватске и на део Војводине, истина као једну постојану тезу која је ипак потиснута из владајуће политике и медија, али није одбачена. Све то позицију Србије и Војводине посебно чини нестабилну у суседским односима са Хрватском. За претпоставити је да бројне слабости државе Србије, потом елементи војвођанског сепаратизма и традиционална ненаклоност дела западних сила према српском фактору у целини, могу бити додатан елемент подстицаја извесних кругова у Хрватској на опстанку аспирација према делу Војводине и у сваком случају апсолутној заинтересованости за проширивање војвођанске аутономне позиције и сваког сепаратизма у републици Србији. Геополитичар Душан Пророковић наводи да је (геноцидним) протеривањем и искорењивањем Срба у Хрватској, хрватска геополитика преbacила тежиште на Србију и посебно Војводину. По питању Војводине, Хрватска користи више облика притиска и то, прво преко поспешивања њене аутономије, ширења југоносталгије (то се односи на целу Србију), преко хрватске националне мањине,<sup>8</sup> преко приватизација и економског уплива, јачању културног утицаја, што све се своди на јачање сепаратизма и лабављењу веза Војводине са остатком Србије.<sup>9</sup>

Када је у питању Мађарска она је дуго историјски поседовала део, или чак читаву данашњу Војводину. Још у Средњем веку Срби су насељавали у великом броју Срем и значајан део Баната. Продором Турака повећева се присуство Срба у Војводини, што је напред описано, као и политички развој ситуације кроз период Новог века и Савремене историје. Данас Мађари већински насељавају северни део Бачке и то општине Кањижа (85,1%), Сента (79,1%), Ада (75%), Бачка Топола (57,9%) и Мали Иђош (53,9%), а релативну већину у општинама Чока (која је једина у Банату 49,7%), Бечеј (46,3%) и Суботица (35,7%). Нада Радулашки указује да је основни демографски показатељ мађарске националне заједнице у Војводини у последњих пар деценија депопулација, као последица пре свега негативног природног прираштаја, али и миграција. (Радулашки Нада, „Положај и права националних мањина у Србији у процесу евроинтеграција – демографско политиколошки аспект“, Национални интерес бр. 20, Београд, 2014, стр. 99-118, страна 107.) Мађарска може водити политику тражења персоналне аутономије за ових неколико општина на северу Бачке (и Чоку), али се мора напоменути да у некима од ових општина српско и друго немађарско становништво прилично бројно, и чак представља већину у неким од насеља. Политичке странке Мађара у Србији су већ развиле

<sup>8</sup> О бројности, територијалном распореду хрватске националне мањине у Војводини, више у Бесермењи Снежана, Пивац Татјана, „Римокатоличка црква Хрвата у Војводини“, Култура полиса, 2015, бр. 28, стр. 456-457.

<sup>9</sup> Душан Пророковић, Геополитика Србије, Службени гласник, Геополитика, Београд, стр. 626-627.

последњих година извесне моделе како би могла да изгледа та персонална или нека слична аутономија. Шандор Пал је својевремено поставио модел „тростепене мађарске аутономије“, мада рецимо Иштван Бошњак се супротставља мађарској аутономији као издвојеној категорији која би егзистирала ван опште аутономије покрајине Војводине.<sup>10</sup>

Односи између Мађарске и Србије су историјски врло комплексни, што се може рећи и данас. Начелно не постоје спорови, али ни пријатељство, које би се могло назвати традиционалним.

Број Румуна се у Банату смањује последњих година, па посматрано по општинама само у општини Вршац насељавају већински неколико повезаних територијално руралних подручја, али их је на нивоу општине тек око 10 % укупне популације.<sup>11</sup> Односи између Румуније и Србије су традиционално пријатељски. У савремености, постоје разлике у третирању тзв. Влашког питања. На простору Војводине, тешко је говорити о било каквој препознатљивој политици Букурешта која би се могла оквалификовати као притисак према Србији. Са друге стране крупна разлика у геополитици савремене Румуније и Србије, је што владајуће гарнитуре, али и добар део елите румунске се ставио на страну атлантистичког концепта и улази у сукоб интереса са Русијом, посебно по питању Молдавије. Ипак за разлику од Хрватске, па делом и Мађарске, блискост између Румуна и Срба је реална, историјска, религијска, па чак и регионално геополитичка. Наиме Румунија као свог највећег геополитичког противника сматра Мађарску, па јој је изузетно битно да са Србијом и Словачком по том питању има што боље односе, рачунајући да и ове две словенске земље, имају такође страх од мађарског ревизионизма и мађарске националне мањине.

## Интереси великих сила

Познато је да геополитика англосаксонских сила, пре свега САД и Велике Британије није посебно наклоњена српском фактору и поред формалног савезништва које је постојало са Југославијом у оба светска рата. ЕУ интеграције су у застоју и Србија има посебне и додатне разлоге да застане са испуња-

<sup>10</sup> Момчило Суботић, “О политичком положају мађарске мањине у Србији,“, Национални интерес, бр. 10, 2011, стр. 187-222 Суботић овде износи концепције виђења положаја мађарске мањине у Војводини како у предлозима појединих политичара, тако и у виду става мађарских водећих странака у Србији попут Савеза војвођанских Мађара и Демократске заједнице војвођанских Мађара. Такође однос према овом питању неких других политичких странака и политичара из Србије, попут Демократске странке, али и странке Фидес из Мађарске; Суботић Момчило, “Војводина у политичком систему Србије,“, Политичка ревија, бр. 23, 2010, стр. 289-310. У овом раду Момчило Суботић у посебном одељку – Мађарски регион на северу, стр. 290-292 третира залагање мађарских странака у Војводини, али и свих важнијих политичких субјеката у Србији о овом моделу потенцијалне и додатне аутономије-региона за мађарску мањину на северу Војводине.

<sup>11</sup> Драган Петровић, Саша Кицошев, *Romanians in Serbia, under the Serbian-Romanian relations*, Scholars-press, Saarbrücken, 2015. pp. 1-56.

вањем бројних и нових услова за наставак тзв. Европског пута. Европска унија је када је у питању Војводина, још 1997. покренула регију међуграничне сарадње Дунав-Караш-Мориш-Тиса, која обухвата граничне области Србије, Мађарске и Румуније и 1998, регију Дунав-Драва-Сава (Србија, Хрватска, Мађарска, БиХ). (Пророковић Душан, „Геополитичка димензија макрорегионалних стратегија ЕУ“, Национални интерес, ИПС., бр. 19, 2014, Београд, стр. 9-27, са стр. 11)

Интерес Немачке је везан за ток Дунава у читавом простору Средње Европе, па тако везано и за Војводину. Са друге стране свакако да отварање процеса повратка протераних фолксдојчера, или чак њихове имовине је врло осетљиво питање. Француска данас нема посебно значајан утицај у простору Паноније, у сваком случају битно мање него што је ималау највећем делу периода савремене историје.

Русија је поседовањем већинским акцијама у Србијагасу успоставила важан утицај у привредном сектору Војводине. Пројекти изградње брзе пруге Пиреј-Будимпешта и неког облика Јужног тока, свакако да би имали велики значај за ширење кинеског, односно руског утицаја на Балкану и у самој Војводини. Поред тога Русија има врло велики традиционални утицај на Балкану и српским просторима, који су последњих година у порасту. Кина у оквиру свога програма Пута свиле Балкан, укључујући и српске просторе има у виду као зоне појачаног утицаја и сарадње.<sup>12</sup> Укупно посматрано интереси Русије, па и Кине су прилично компатибилни са интересима Србије.

## **Савремена Војводина, политиколошка анализа**

Савремена Војводина у политичком смислу је део Републике Србије. Она је у историјском, демографском, економском, културном домену чврсто срасла са српском државном идејом, српским идентитетом који је у њој, и поред мултикултуралности покрајине, неспоран и доминантан. У економском домену, Војводина је богата област, са практично уникатним предиспозицијама за развој свих облика пољопривреде, чему треба додати и извесне резерве гаса и нафте. Међутим, Војводина нема руда, и већих површина под шумама, па су предиспозиције за развој индустрије везане за ове ресурсе који се налазе у остатку Србије. Тачније области и регије Републике Србије се међусобно компаративно надовезују. Треба додати да је традиционално вредност прехранбених производа и пољопривредних култура, подцењена на међународној берзи добара.

Војвођански Срби су дали велики допринос конституисању српске националне идеје током читавог нововековног периода и у савремено доба. Они чине данас више од две трећине укупне популације покрајине. Аутономашка

<sup>12</sup> Више о појачавању кинеског утицаја на балканским и српским просторима у вези Пута свиле Душан Пророковић „Геокономски аспекти кинеске концепције обор и позиција Србије, Црне Горе и БиХ, Национални интерес, бр. 26, 2016, стр. 35-58.;

идеја је слаба и ограничена углавном на неки облик економске и делом културне аутономије, и прихваћена од веома малог дела становништва покрајине. Миграције током последње две и по деценије су интегрисале део српског националног корпуса пореклом из Босне и Херцеговине и нарочито из Крајине, што је појачало српски национални корпус у покрајини. Са друге стране евидентан је негативан природни прираштај међу практично свим националним групама у покрајини (изузев Рома, муслимана, Албанаца, који су иначе врло малобројни у покрајини).<sup>13</sup>

## Резиме

Током историје простор данашње Аутономне покрајине Војводине је мењао и свој државно-правни статус, а у мањој мери је долазило и до постепених промена структуре њеног становништва. Српска популација је још од средњовековног периода била доминантна у Срему и јужном Банату, што је појачано током периода турских освајања померањем дела српског становништва пред отоманском најездом ка северу, а у исто време је долазило до миграција из истих разлога дела мађарске популације ка простору данашње Мађарске. Срби су чинили апсолутну већину на простору Војводине већ током XVIII века, и поново од приближно средине XX века, све до данашњих дана. Положај Аутономне покрајине Војводине у садашњем политичком систему Србије даје не само изузетно широка права националним мањинама, већ и велику аутономију.

Војводина, иако у физичко-географском смислу, представља хомогену регију са аспекта нодално-функционалног аспекта, захваљујући улози Дунава као осовине развоја, превазилази те детерминанте, и њен јужни део све више се привредно-саобраћајно повезује са Београдском облашћу и другим суседним областима Шумадије. Чињеница да је близу 70% становништва данашње Војводине српске националности, и да је она пре свега у савременој историји током читавог века део Србије, а војвођански Срби представљају важан део српске националне и културне елите, учвршћује њен положај у оквиру Републике Србије. Са друге стране националне мањине у Војводини желе да задрже постојећи аутономни положај, а постоје и тежње ка његовом проширивању, и чак у екстремним случајевима се јављају и захтеви за преуређењем Србије, њеном федерализацијом, и чак сепарацијом Војводине. Иако су те тежње и покрети у мањини и без већег утицаја у популацији покрајине, у будућности би могли да јачају услед даљњег продубљивања друштвене и економске кризе у Србији и изазова у окружењу.

<sup>13</sup> О положају војвођанских Румуна више у Petrović Dragan, Saša Kicošev, *Romanians in Serbia, under the Serbian-Romanian relations*, Scholars-press, Saarbrücken, 2015

## Литература:

1. Besermenji Snežana, Pivac Tatjana, „Rimokatolička crkva Hrvata u Vojvodini“, Kultura polisa, 2015, br. 28, str. 455-462.
2. Dinić Jovan, *Prirodni potencijal Srbije*, ekonomsko-geografska analiza i ocena, Ekonomski fakultet, Beograd, 1997,
3. Ethnic map of present territory of Vojvodina, 1495-2002, Hungarian Academy of Sciences, Research Centre for Earth Sciences, Geographical Research Institute, Budapest, 2004.
4. Marković Ksenija, Jovanović Adrijana, „Novi pristupi manjinskom pitanju: Decentralizacija i nacionalno pitanje, slučaj Srbija“, Nacionalni interes, br. 23, Beograd, 2015, str. 123-150.
5. Marković Saša, „Vojvodina između konflikta i harmonije različitosti“, Politička revija, br. 23, Beograd, 2010, str. 311-330.
6. Mikavica Dejan, „Vojvodina kao politički i nacionalni program u Habsburškoj monarhiji“, Srpska politička misao, Beograd, 2013, br. 41, str. 219-229.
7. Milošević Zoran, „Rusini u Srbiji“, Politička revija, Beograd, br. 22, Beograd, 2009, str. 225-234
8. Petrović Dragan, *Istorija industrije Beograda*, Drugi tom, Srpsko geografsko društvo, Beograd, 2006,
9. Petrović Dragan, Saša Kicošev, *Romanians in Serbia, under the Serbian-Romanian relations*, Scholars-press, Saarbrücken, 2015.
10. Proroković- Dušan, *Geopolitika Srbije*, Službeni glasnik, Geopolitika, Beograd,
11. Radosavljević Duško, Matijević Nikolina, „Nacionalne zajednice u Srbiji i Vojvodini: Multikulturalne osnove Ustava R. Srbije, nacionalni saveti i njihova politizacija“, Kultura polisa, Posebno izdanje, 2015, str. 21-48,
12. Raduški Nada, „Nacionalna pripadnost stanovništva Srbije po popisu 2011“, Srpska politička misao, Beograd, 2013, br. 39, str. 11-28.
13. Stepić Milomir, „Vojvodina – kopča Balkana i Centralne Evrope“, u *Srpsko pitanje – geopolitičko pitanje*, Jantar grupa, Beograd, 2004,
14. Stojić-Karanović Edita, Dragan Petrović, *Dunavska strategija*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2010,
15. Subotić Momčilo, „Vojvodina u političkom sistemu Srbije“, Politička revija, br. 23, 2010, str. 289-310.
16. Subotić Momčilo, „Srpsko-slovačko susretanje: nacionalni i kulturni identitet Slovaka u Vojvodini“, Politička revija, br. 28, 2011, str. 41-58;
17. Tošić Dragutin, «Gradski centri – faktori regionalne integracije Srbije», Banjalučki glasnik broj. 5, Banjaluka, 2000, str. 87-109;

## **GEOPOLITICAL POSITION OF VOJVODINA WITHIN SERBIA: HISTORICAL AND DEMOGRAPHIC ANALYSIS, RELATIONS IN THE REGION**

**Summary:** In the paper the contemporary geopolitical position of the Autonomous Province of Vojvodina is analyzed. Thanks to the structure of the population, the history, it is an integral part of the Republic of Serbia. Inter-ethnic relations in the province are tolerant

and practically conflict-free. From about 30% of the population that is a minority in the province the most prominent is Hungarian community in the northern part of the province which occupies the compact area in which it has more than half majority of the population. Autonomist views have the base in a small part of the Serbian population in the province, while the separatist preference in the total population of the province is undeveloped and without greater impact.

In the paper the relationship of the three neighboring countries, Croatia, Hungary and Romania toward this part of Serbia is analyzed. Vojvodina is the physical-geographical sense homogeneous region, while in terms of social-geography is increasingly jagged area, connected with other parts of Serbia, what particularly refers to Podunavlje that with Belgrade area and the mouth of the Velika Morava represents a nodal region, and the Danube itself an axle of development. Today Vojvodina is together with Belgrade area, the most developed part of Serbia.

**Key words:** Autonomous Province of Vojvodina, demographic structure, historical analysis, geopolitical position, neighboring countries